

Slovenski Pravniki

Leto LVIII.

Ljubljana, decembra 1944.

Štev. 7.—12.

Časovna veljavnost pravnih pravil in „vacatio legis“.

Dr. Gorazd Kušej.

I.

Od pravnega reda v sodobni državi zahtevamo, da mora biti izravnana enota, v kateri ni mesta za kakšna protislovja. Ta zahteva je utemeljena v smotru pravnega reda in v državnem bistvu. Značilnost sodobne države je enotna urejenost njene oblasti, ki je ustvarjena s pomočjo posebnega pristroja organov. Ti so poklicani, da v določenem obsegu v imenu in z učinkom vračunanja vsej državni skupnosti izvajajo kakovostno in količinsko različne deleže te oblasti v svrhu, da bi se čim uspešneje in ustrežneje udeležili državni skupnostni cilji in javne koristi. Takšno delovanje državnih organov je seveda mogoče le tedaj, če je razmerje med njimi samimi trdno določeno, a tudi obseg potrebnega poseganja njihovega oblastnega delovanja v položaj državni oblasti podvrženih posameznikov kolikor toliko vnaprej odrejen, predvidljiv in preračunljiv. V tej sorazmerni trdnosti odnosov i med tistimi, ki izvajajo oblast v imenu države, i med njimi in tistimi, na katere se ta oblast s svojimi zapovedmi in prepovedmi obrača, temelji v veliki meri enotnost državne skupnosti, njena moč in sila. Red, ki vnaša v navidezno nepregledni kaos socioloških odnosov med raznimi individui — in ti odnosi v svoji celoti so ravno država v sociološkem smislu — zanesljiva merila, s katerimi se ves ta kaos osmisli kot neka smotrno dejstvujoča in v enotnost ubrana celota, je pravni red. Pod tem vidikom je pravni red statično ogrodje državne enotnosti, ustaljujoča prvina državnega bistva. Iz njegove funkcije ustaljevanja odnosov med poedinci, sestavljajočimi državno skupnost ter iz njih naloge, da uravnava delovanje tistih, ki izvajajo državno oblast, in tistih, ki so ji podvrženi, sledi, da mora biti pravni red sam v sebi logično enoten, brez notranjih nasprotstev, kajti samo, kar je po svojem bistvu enotno, more služiti kot poenotnjevalno počelo.¹

¹ Tej zahtevi pravnega reda ne nasprotuje dejstvo, da je v neki državi več območij z raznimi pravnimi sistemi. Tak položaj je sicer

Čeprav je iz smotra pravnega reda lahko razbrati, da mora biti enoten, v sebi izravnani red, pretijo vendar razne nevarnosti, da vanj zaidejo protislovja. Lahko so posledica tega, da obstoje v državi različni pravni viri, iz katerih poteka obvezno pravo. Lahko se pa pojavijo tudi kot posledica dvomov glede na časovno veljavnost pravnih pravil. Tedaj nastane v določenem primeru vprašanje, katero izmed več pravnih pravil, nastalih ob različnih časih, bi bilo treba uporabiti.

II.

Kar se protislovij tiče, ki bi mogla nastati zavoljo različnih pravnih virov, daje navadno pravni red sodobne države sam dovolj zanesljivih sodil, po katerih se morejo protislovja te vrste z zadostno točnostjo razrešiti. Če je v sodobni državi več različnih organov poklicanih, postavljati obvezna pravna pravila, se najde bodisi izrecen predpis v pravnem redu ali pa je mogoče posneti neposredno iz državnega ustroja, v kakšni medsebojni veljavnostni odvisnosti so pravna pravila, ki jih izdajajo različni organi. Enotnost države in pravnega reda zahteva hierarhizacijo pravnih pravil, s katero hodi vštric politična hierarhizacija tistih organov, ki izdajajo pravna pravila. Sodobni hierarhizaciji pravnih pravil, kakor se kaže v razlikovanju zakonov kot pravnih pravil višje od uredb kot pravnih pravil nižje vrste, ustreza politična nadrejenost zakonodajnih organov, ki so ravno zavoljo zakonodajne oblasti najvišji, zares vladni, usmerjajoči organi države, nad upravnimi, le bolj tehničnimi, izvajajočimi organi, ki izdajajo samo pravna pravila nižje vrste, uredbe. V tej hierarhizaciji je utemeljeno, da mora pravno pravilo višje vrste, zakon,² konec

izjemen; navadno nastane v državi, ki je dobila posamezne ozemeljske sestavine od drugih držav, od katerih je prevzela tam veljajoči pravni red. Vedno pa morajo organizacijski zakoni državne oblasti (ustavni zakoni v vsebinskem smislu) in tisti sloj kazenskega prava, ki ščiti državo in njene prvine, biti enotni, zakaj v njih je utelešeno edinstvo državne oblasti. Pravni red vsakega območja zase pa tvori zopet v sebi izravnano enoto. Izravnanje teh enot med seboj spada v nalogo kolizijskih norm medpokrajinskega zasebnega in kazenskega prava, katere mora zopet voditi kot eno glavnih načel spoznanje in varovanje enotnosti iste državne oblasti, ki stoji za vsemi delnimi pravnimi redi.

² V tej razpravi je uporabljen izraz „zakon“ za vsa pravna pravila, katerim je dana moč zakona, ne glede ali imajo v smislu teorije o ustavni državi obliko zakona v ožjem smislu (pravno pravilo nastalo po neposredni odločitvi zakonodajnih organov), ali uredbe z zakonsko močjo (po posebnem zakonskem ali ustavnem pooblastilu) ali takozv. uredb-zakonov (décret-loi, decreto-legge, Gesetzesverordnung), ki jih izdaja vlada v primerih posebne državne stiske iz lastne avtoritete.

koncev ohraniti in obraniti svojo veljavnost nasproti uredbi kot pravilu nižje vrste, če bi ona nasprotovala zakonu. Presoja takih vprašanj nasprotovanja med zakoni in uredbami je naložena v dokončno odločitev neodvisnim sodiščem, ki jim je z njo poverjena vzvišena naloga, bdeti nad enotnostjo pravnega reda in učinkovito pripomoči k enotnosti in trdnosti države sploh. Seveda imajo vedno tudi zakonodajni organi oblast, z zakonodajnim dejom odpraviti zakonu nasprotujočo uredbo.³

Če ima torej hierarhizacija pravnih pravil v zakone in uredbe za posledico točno sodilo glede na vprašanje veljavnosti teh pravil in je v njej podano jamstvo za enotnost pravnega reda kljub različnim pravnim virom, je stvar drugačna, če je tudi običaj priznan kot pravni vir. Zakoni in uredbe so izraz racionalne, namerne, voluntaristične pravotvorbe, saj jih postavljajo za to nalogo posebno določeni državni organi. Zato tudi pravimo, da so izraz državne volje, zakaj postavljena so ta pravna pravila v imenu države in pod varstvom njene oblasti. Kakor je v izrazu, da so plod državne volje, poudarjeno njihovo bistvo oblične enotnosti, namreč da izvajajo svojo veljavo in moč od enote, za njimi stoječe državne oblasti, tako jamčijo prvine racionalnosti in namernosti njih nastanka, da bodo vsa ta pravila imela tudi tako vsebinsko povezanost, da bodo tvorila ne samo oblično ampak prav tako vsebinsko enotnost. Običaj kot vir prava pa pogreša teh prvin. Njegovo veljavnostno počelo ni v državni volji temveč v ljudskem čutu, ki je nestalen, kolebljiv in v svoji usmerjenosti na konkretno kazuistiko neprimeren kot zanesljivo sodilo zapletenih odnosov sodobnega življenja. Zato običaj ne more več služiti kot poenotnjevalno počelo niti pravnega reda niti državne skupnosti, vsaj ne kot zakonu enakovreden vir prava. On more služiti kvečjemu še kot dopolnjujoči in začasni vir prava na področjih, katerih še nista zasegla

³ Zavoljo poenostavitve problema se ne oziram na okolnost, da more biti pravni red ustrojen tudi tako, da pozna še pravna pravila, ki imajo veljavnostno nadrejenost nad zakoni. To so ustavna pravila v obličnem smislu, imenovana tudi ustavni zakoni. Če je pri takem položaju prepuščena sodiščem presoja skladnosti navadnih zakonov z ustavnimi, je odnos zakonov do ustavnih zakonov isti kakor odnos zakonov do uredb. Če pa sodiščem taka presoja ni dovoljena, in na naši celine je to iz zgodovinskih razlogov pravilo, potem to praktično pomeni, da so zakonodajni organi edini avtentični tolmači ustavnih zakonov. Oni jih po svojem preudarku izvajajo z navadnimi zakoni. Le izjemni ustavni zakonodavec, t. j. ustavorevizijski organ bi mogel tedaj v obliki ustavnega zakona izrečno odpraviti ali spremeniti kakšen zakon, ki bi bil po njegovem mnenju protiušten.

zakon in uredba. Sodobna država zato običaju kot pravnemu viru ni naklonjena. Ona ga bodisi sploh ne priznava za pravni vir ali pa ga spravlja v odvisnost od svojih zavestno postavljenih norm, predvsem od zakonov. Daje mu tedaj priznanje le, če in kolikor služi smiselnemu dopolnjevanju zakonov, odreka mu pa vsakršno veljavo, če bi jim hotel nasprotovati. Na ta način je običaj kot pravni vir mediatiziran, on nima lastnega veljavnostnega počela, velja le še po državni volji in sicer v hierarhični odvisnosti od zakona ali celo tudi uredbe. Pravni red sodobne države pa je s tem obvarovan protislovij, ki bi mogla nastati zaradi različnih pravnih virov.⁴

III.

Poglejmo sedaj, kakšna protislovja utegnejo nastati v pravnem redu zaradi dvomov o časovni veljavnosti pravnih pravil. Rečeno je že bilo, da je značilnost sodobne države in njenega pravnega reda enotnost. Vendar ima enotnost zopet več vidikov. Eden je ta, da v vsakem poljubnem trenutku, ko pogledamo na državo ali pravni red, lahko ugotovimo, da imata določene znake, ki jima dajejo značaj urejene, v sebi izravnane celote. Ta enotnost ima zopet za pogoj sorazmerno časovno nepretrganost. Šele časovna nepretrganost države in njenega pravnega reda ter njuna v vsakem poljubnem trenutku zaznavna enotnost dajeta popolno podobo njunega bistvovanja.

Nepretrganost in enotnost države sta tisti prvini, ki ji dajeta v časovnem dogajanju kakovost istovetnosti, s čimer postaja država šele svojstvena trajna bitnost med pojavi družbenega sveta. Prav istovetnost države pa sloni poleg neke povprečne stalnosti v njenih socioloških prvinah ljudske in ozemeljske podstati v istovetnosti njenega statičnega ogrodja, uravnajočega po enotnih merilih odnose izvajalcev državne oblasti in tistih, ki so ji podvrženi, torej v istovetnosti v njej veljajočega pravnega reda. Načelo istovetnosti pravnega reda kot ene bistvenih osnov sodobne države pa zahteva, da vsak del tega v enoto ubranega pravnega reda veljaj vse dotlej, dokler se po pristojni poti ne spremeni ali odpravi.⁵ Iz nepretrganosti in istovetnosti države ter njenega pravnega reda nujno sledi, da imajo sestavni deli tega reda, t. j. posamezna pravna pravila načeloma neomejeno dobo časovne veljavnosti. Izjeme so le tista

⁴ Prim. § 10 odz.

⁵ Prim. § 9 odz.

pravna pravila, ki so že spočetka izdana za določen čas. Ker pa naloge, katere mora država izpolniti, zahtevajo stalno spreminjajočim razmeram družbenega življenja ustrezno uporabljanje in ureditev državne oblasti, se mora ta zahteva odražati v potrebni prilagoditvi pravnega reda. Zato je tudi on, čeprav po svojem bistvu statičen, na ohranitev določenega ustroja družbenega življenja in državne izoblikovanosti naravnani red, vendar podvržen nujnim spremembam. Z njimi pa nastane zahteva po ureditvi časovne veljavnosti pravnih pravil. Iz enotnosti, nepretrganosti in istovetnosti pravnega reda sledi, da mora v primeru protislovij med pravnimi pravili iste pomembnosti in učinkovitosti (vprašanje odnosa pravnih pravil višje in nižje vrste tu ne prihaja v poštev, ker je to že omenjeni problem hierarhizacije pravnih pravil), podanimi zavoljo dejstva, da sta ista snov odnosno isto vprašanje urejeni po dveh ali več v različnem času nastalih določbah, obveljati načeloma najmlajša, t. j. časovno najkasneje nastala določba; starejše določbe morejo obveljati samo tedaj in toliko, kolikor se morejo z najkasneje nastalo spraviti v sklad. Le na ta način se udejevtvi enotnost pravnega reda, ki mora biti podana v vsakem trenutku, ne da bi kaj utrpela zahteva po njegovi časovni nepretrganosti in istovetnosti. To načelo torej pomeni, da pravna pravila obdrže svojo veljavnost, dokler jih pravna pravila iste (ali višje) vrste in učinkovitosti ne spremene ali odpravijo: *lex posterior derogat legi priori*.

Derogacijski učinek mlajšega zakona nasproti starejšemu je lahko posledica izrečne določbe mlajšega zakona. Lahko pa sledi samo iz okolnosti, da vsebuje mlajši zakon določbe, ki nasprotujejo določbam starejšega zakona; mogoče je tudi, da je treba sklepati nanj iz namere mlajšega zakona, ki hoče bodisi neko pravno pomembno snov v celoti na novo urediti ali v obliki uravnanega sestava pravnih pravil poenotiti poprej razmetane in zato malo pregledne pravne določbe.⁶ Vendar je treba glede derogacijskega učin-

⁶ Takozv. kodifikacijsko načelo. Zanimivo je, da ima Zakonik cerkvenega prava katoliške cerkve (*Codex iuris canonici*) iz l. 1917, ki je skušal porabiti vse izsledke novodobne pravne vede, glede derogacijskega učinka uzakonjena navedena načela. V kan. 6, št. 1 izraža glede sebe kodifikacijsko načelo, ko določa: „Vsi zakoni, tako splošni kakor partikularni, ki nasprotujejo določbam tega Zakonika, veljajo za odpravljene, če ni glede partikularnih izrečno drugače določeno“. Glede derogacijskega učinka cerkvenih zakonov za prihodnost pa odreja kan. 22: „Poznejši zakon, ki ga je izdala pristojna oblast, odpravlja prejšnjega, če to izrečno pove ali mu naravnost nasprotuje ali vso snov prejšnjega zakona znova ureja“. — Prevod je povzet po O d a r - j e v i latinsko-slovenski izdaji Zakonika cerkvenega prava, Ljubljana 1944.

ka jemati v poštev še neko vsebinsko razliko v zakonih. Zakoni se ločijo namreč tudi po vsej svoji vsebinski razsežnosti. Oni lahko obravnavajo širšo, splošno nazvano, ali ožjo, specialno nazvano snov. Praksa pozna celo individualne zakone, zadevajoče posamezno osebo ali stvar kot mejne primere specialnih zakonov. Pod tem vidikom nastane novo vprašanje odnosa splošnega in posebnega zakona ne le v časovni veljavnosti temveč tudi v zaporedni časovni veljavnosti. Pod sodilom enotnosti pravnega reda, ki mora biti podana v poljubnem trenutku (vprašanje sočasne veljavnosti), stopa specialni zakon, če so podani pogoji za njegovo uporabo, na mesto splošnega zakona. To sledi nujno iz samega namena specialne ureditve, ki pomeni izjemo od splošne. Pod vidikom časovne zaporedne veljavnosti pravnih pravil, ki ne sme razbiti enotnosti, nepretrganosti in istovetnosti pravnega reda, pa vprašanje ni tako jasno razrešljivo. Dvomov ne bo, da načelo *lex posterior derogat legi priori* velja v obliki *lex generalis posterior derogat legi generali priori* in v obliki *lex specialis posterior derogat legi speciali priori*.

Kakšno pa je razmerje med splošnim in specialnim zakonom ter narobe v sklopu zaporedne časovne veljavnosti pravnih pravil, če mlajši zakon sam o tem nima določb? — Težave ne bo, če je mlajši zakon specialen, ki nasprotuje starejšemu splošnemu zakonu. Količkor se krije snov mlajšega specialnega in starejšega splošnega zakona, bo seveda obveljala za snov, obravnavano po mlajšem specialnem zakonu, njegova ureditev po načelu, da ima specialna ureditev vedno prednost pred splošno. Te pojmovno dosledne jasnosti pa ni več pri vprašanju, kako vpliva mlajši splošni zakon na starejše specialne zakone. Raz stališče prednosti specialnega pred splošnim kasnejši splošni zakon ne bi smel vplivati na nadaljnjo časovno veljavnost starejših specialnih zakonov. Raz stališče pa, da je treba enotnost, nepretrganost in istovetnost pravnega reda vedno presoјati po stanju najmlajših obveznih pravil, ki edina morejo služiti za merilo, koliko so starejša še upoštevna, bi bil prav tako upravičen zaključek, da starejša nasprotujoča pravna pravila niso več veljavna. Če se torej mlajši splošni zakon ni izrazil o veljavnosti starejših, njemu nasprotnih specialnih zakonov, je treba dognati iz njegovega namena odgovor na sporno vprašanje. Če se izkaže, da je imel mlajši splošni zakon namen, izčrpno in vsestransko urediti neko pravno snov, pri čemer je namerno prezrl nasprotne starejše specialne določbe, za katere ni mogoče domnevati, da jih za-

konodavec ne bi bil jemal v misel, potem bo utemeljen zaključek, da hoče mlajši splošni zakon molče derogirati starejše, njemu nasprotne specialne določbe. Če se iz vsebine in izražanja splošnega zakona taka namera ne da posneti, potem bodo pač specialne določbe, čeprav časovno starejše, obveljale po načelu prednosti specialne ureditve.⁷ Tako vidimo, da je v obeh poslednjih primerih naloženo večji razlagi, da obvaruje enotnost pravnega reda. Pri tem jo morajo voditi, če ni namen v poštev prihajajočih zakonov dovolj jasno razpoznavno sodilo, še oziri na smoter in pomen pravnega reda ter njegove enotnostne uravnanosti za družbeno življenje, kakor je posebjeno v konkretni državni skupnosti, ki ravno preko njega dobiva svoje posebno družbeno in ustrojstveno lice.

IV.

V sklopu časovne veljavnosti pravnih pravil pa se je treba ozirati še na neko posebno institucijo, znano pod nazivom „vacatio legis“. Pravna pravila so v sodobni državi izraz njene racionalne volje, usmerjene na postavljanje obveznih pravil glede na izvrševanje in koristovanje državne oblasti. To pomeni, da vsebujejo neposredne ali posredne zapovedi tistim, ki bodisi to oblast sami izvršujejo (državni organi), bodisi tistim, katerim je dana po pravnih predpisih možnost, poslužiti se po posredovanju prvih državne oblasti za udeležitev svojih po pravnem redu zagotovljenih koristi. Iz tega potem slede nadaljnje neposredne ali posredne zapovedi za ravnanje vseh onih, ki nočejo priti v stik z državno prisilo v kateri koli obliki. Če so torej pod tem vidikom pravna pravila državne zapovedi, mora za njihovo učinkovitost veljati splošni pogoj učinkovitosti vsakega povelja, namreč da mora biti naslovljenec v položaju, povelje spoznati, zanj zvedeti. Pravna pravila, po katerih se naj splošnost ravna oziroma katera mora upoštevati, morajo biti primerno objavljena, razglašena. Iz smotra pravnega pravila, namenjenega splošnosti in iz njegovega značaja povelja sledi, da veljave ne more

⁷ Zakonik cerkvenega prava je v tem vprašanju presekala vsak dvom, ker je glede svojega derogatornega učnika uzakonil kodifikacijsko načelo, glede derogacijskega učinka prihodnjih splošnih cerkvenih zakonov nasproti specialnim zakonom pa nasprotno načelo v zadnjem stavku kan. 22: „Toda splošni zakon nikakor ne odpravlja določb za posebne kraje in posamezne osebe, če ni v njem izrečno drugače določeno. Velja pa določba kan. 6, št. 1“. — Prevod povzet po delu, navedenem v op. 6).

imeti, dokler ni razglašeno, da jo pa pridobi ravno z razglasitvijo.⁸ Razglasitev torej dokončno dovrši zakon v tem smislu, da ga napravi obče veljavnega, kar je eden bistvenih znakov zakona.⁹ Isto velja za uredbo. Zahteva po razglasitvi zakona in uredbe kot pogoju njune splošne veljavnosti je zasidrana v pojmovanju sodobne države kot pravne države. Njeno bistvo je v tem, da organizira tako družbeno stanje, v katerem so po državni oblasti zajamčeni pravni odnosi vsaj v splošnem povprečju vnaprej predvidljivi, preračunljivi, skratka znani, zakaj le na tak način je mogoče ustvariti sorazmerno zanesljivo ustaljenost družbenega in državnega ustroja. Z bistvom pravne države je tudi zvezano načelo, da veljajo praviloma zakoni in uredbe samo za naprej, da imajo torej samo izjemoma povratno moč, če si jo izrečno prisvajajo. Iz tega nadalje sledi, da so na podlagi svoj čas veljavnih, čeprav sedaj že odpravljenih pravnih pravil nastale in pridobljene pravice nedotakljive, če ne določajo mlajše pravne določbe kaj nasprotnega.¹⁰

Ker so zakoni in uredbe zapovedi državne volje, je od odločitve te volje odvisno, od kdaj naj se prično te zapovedi uporabljati, od kdaj naj imajo obvezno moč. Praviloma ta trenutek ne sme pasti pred čas razglasitve (zakoni s povratno močjo), ni pa nobene ovire, da zakon odnosno uredba določita trenutek, ko dobita obvezno moč, ko ju bo treba uporabljati, na določen čas po razglasitvi. Tisti rok, ki poteče med dnem razglasitve in dnevom, ki dobi

⁸ Zopet pravi točno kan. 8, § 1 Zakonika cerkvenega prava. „Zakoni stopijo v življenje (instituantur), ko se razglase“. Kan. 9 potem določa za razglasitveni organ zakonov, ki jih izda sv. stolica, uradni list Acta Apostolicae Sedis ter nadaljuje: „Obvezno moč dobe (vim suam exserunt) šele po preteku treh mesecev od dne, ki ga nosi številka Acta Apostolicae Sedis, če po svoji naravi ne vežejo takoj ali ni v zakonu samem posebej in izrečno določena krajša ali daljša vakacijska doba“.

⁹ Naziranje, da je zakon veljaven, čim je zakonodajni postopek opravljen in kot tak posvedočen po posebnem državnopravnem dejju, imenovanem proglasitev ali promulgacija zakona (Pitamic, Država, str. 250) prav za prav ne nasprotuje mnenju, da je zakon na splošno veljaven šele z uradno razglasitvijo, publikacijo. V času od proglasitve je zakon eksistenten samo za zakonodajne organe, ker veže samo nje v tem smislu, da bi ga mogli odpraviti ali spremeniti le z novim zakonodajnim dejjom; bila bi to torej neka posebna, le na zakonodavca omejena veljava oblične vrste. Tako razlikovanje o veljavi zakona nima praktične pomembnosti v sodobni državi, ker promulgacija zakona vedno vsebuje odredbo, naj se zakon razglasi, kar pomeni takoj, kakor to dopuščata izhajanje in prostor v uradnem publikacijskem glasilu. Za čimprejšnjo in pravilno razglasitev odgovarja z njo poverjeni minister.

¹⁰ Prim. § 5 odz.

pravno pravilo obvezno moč, imenujemo s strokovnim izrazom „vacatio legis“. Bistvu pravne države prav za prav bolj ustreza, če je na splošno določeno, da zadobe zakoni obvezno moč šele po preteku nekega roka od dne razglasitve. Tedaj namreč je lažje vnaprej spoznati nameravane učinke novega zakona in po njem usmeriti ravnanje.¹¹ Pa tudi če je na splošno odrejen vakacijski rok, ostane prepuščeno zakonodavcu, da bodisi takega roka ne prizna, t. j. da odloči, da dobi zakon že s trenutkom razglasitve obvezno moč, bodisi da običajni vakacijski rok podaljša. To se lahko zgodi z enostavnim podaljšanjem vakacijskega roka, lahko pa tudi tako, da se za že objavljeni novi zakon odredi, da zadobi obvezno moč šele v času, ki bo določen s posebnim zakonom. Celu temu drugemu zakonu je lahko odrejen daljši vakacijski rok, tako da oba zakona zadobita obvezno moč šele po preteku vakacijske dobe, odrejene za drugi zakon.¹² Razloge, zakaj naj se enkrat vakacijski rok sploh ne prizna, drugič zopet podaljša za morebiti celo nedoločen čas (primer ko se šele z bodočim zakonom daje že razglašenemu novemu zakonu obvezna moč) presoja po svoji uvidevnosti zakonodavec. Vodijo ga pri tej presoji preudaranja, da bi vakacijska doba utegnila kvarno vplivati na učinek zakona, ker bi skušali tisti, na katere se obrača, že v času vakacijske dobe obiti njegove predpise in se jim ogniti; ali da je zakon take narave, da je zaželeno, da bi takoj začel obvezno dejstvovati in ni v napoto nobena tehnična ovira. Krajšo ali daljšo vakacijsko dobo pa zahtevajo zakoni, za katere je treba najprej temeljitega, dolgotrajnega preučavanja, ali novih tehničnih priprav, ali

¹¹ § 3 odz. je zastopal stališče, naj zakon zadobi obvezno moč takoj po razglasitvi. Po avstrijskem zakonu z dne 10. VI. 1869, drž. zak. št. 113 se je pričlenjala obvezna moč odredb, razglašanih v državnem zakoniku, če ni bilo v njih izrečno določeno nič drugega, s pričetkom petinštiridesetega dneva, ko je bila izdana in razposlana nemška izdaja tistega kosa državnega zakonika, v katerem je bila razglašena dotična odredba (državni zakoni, za objavo določene meddržavne pogodbe, uredbe, izdane na temelju državnih zakonov). Po jugoslovanskih ustavnih predpisih (čl. 80, odst. 2 Vidovdanske ustave, čl. 18 zakona o kraljevski oblasti in vrhovni državni upravi z dne 6. I. 1929, čl. 66 septembrske ustave) je dobil zakon obvezno moč petnajst dni po razglasitvi v Službenih Novinah, če zakon sam ni drugače odredil. Dan razglasitve se je vračunal.

¹² Ta način je bil uporabljen pri naših velikih kodifikacijah. Prim. kazenski zakon z dne 27. I. 1929 ter sodni kazenski postopnik z dne 16. II. 1929 in njun uvodni zakon z dne 16. II. 1929; civilnopravdni postopnik z dne 13. VII. 1929 in njegov uvodni zakon z dne 7. VII. 1930; izvršilni postopnik z dne 9. VII. 1930 in njegova uvodna uredba z dne 4. VI. 1937.

temeljne preusmeritve in mogoče celo preustrojitve že obstoječih organov, katerim bo poverjeno izvajanje novega zakona.

Čim zakoni lahko dobe v različnem času obvezno moč, gledano raz vidik dneva njihove razglasitve (isto bi seveda tudi veljalo za medsebojno razmerje uredb), pa utegne nastati glede na njihovo časovno veljavnost novo sporno vprašanje. Če namreč kakšen že razglašen zakon dobi šele v bolj ali manj določeni prihodnosti obvezno moč, se lahko zgodi, da sicer kasneje razglašen zakon dobi obvezno moč pred njim, bodisi ker je stopil brez vakacijskega roka v moč, bodisi ker je njegova vakacijska doba krajša od one že prej razglašenega zakona. Če si tedaj taka dva zakona nasprotujeta, kako je potem z derogacijskim učinkom? Vakacijska doba pomeni, da je derogacijski učinek dotičnega zakona odložen do njenega preteka, tako da se vse dotlej uporabljajo, kljub novemu že razglašenemu zakonu, po načelu nepretrganosti pravnega reda prejšnji starejši predpisi, tudi če novemu zakonu nasprotujejo. Če pa se zgodi, da se po razglasitvi zakona z daljšo vakacijsko dobo razglasi drug, časovno mlajši zakon brez ali s krajšo vakacijsko dobo, ki ima določbe, nasprotne zakonu, še ne stopivšemu v moč, utegne nastati dvom: ali velja glede njunega medsebojnega derogacijskega učinka obče pravilo, da mlajši zakon derogira starejšega, pri čemur je treba vzeti za edino merilo dan razglasitve; ali je treba zavzeti stališče, da zakon, ki je sicer že razglašen, pa še ni dobil obvezne moči, derogira, čim stopi v moč, pozneje razglašen, vendar prej v moč stopivši zakon? Z drugimj besedami, rešiti je treba vprašanje, ali je derogacijski učinek presoajati po dnevu razglasitve zakona, ali v primeru vakacijske dobe šele po dnevu, ko ta doba preteče.¹³

Potreba po zanesljivosti pravnega reda bi sicer zahtevala, da bi moralo biti glede tega vprašanja uzakonjeno jasno pravilo, zakaj ena kakor druga možnost bi mogla sama po sebi ustreči nalogi zavarovanja te koristi pravnega reda. Vendar temu ni tako, bržčas zato, ker so taki primeri pač redke izjeme. Če se zakonodavec za nekatere teh primerov, navadno pri novih kondifikacijah, odloči, jasno rešiti morebitna sporna vprašanja glede derogacijskega učinka, tega tudi ne dela v načelni obliki. On tedaj samo našteva, katere zakone novi zakon odpravlja, čim stopi v

¹³ Poslednjo rešitev spornega vprašanja zastopa Štempihar, Zasebno pravo, Splošni del, Ljubljana 1944, str. 45.

moč, in katere predpise, ki bi se utegnili smatrati za njemu nasprotni, pušča še za naprej v veljavi.¹⁴ Tako se iz takih primerov zopet ne morejo posneti uporabljivi zaključki za načelno teoretično rešitev vprašanja.

Če se povrnemo na izhodišče tega razpravljanja, namreč na enotnost državne oblasti in pravnega reda ter nujno medsebojno prepletenost in vzajemno dejstvovanje, potem se zdi, da je mogoče dobiti zanesljivo oporo tudi za rešitev načetega vprašanja. Rečeno je že bilo, da so zakoni zapovedi državne oblasti, ki so praviloma preračunane za naprej. Za vsemi temi zapovedmi je ista volja, ista državna oblast, o kateri je treba smatrati, da vse svoje zapovedi izdaja tako, da tvorijo skupaj nek smiselno urejen sestav. Od državne volje je odvisno, kdaj naj začno njene zapovedi, tudi tiste izražene v obliki zakonov, dejstvovati, učinkovati, t. j. kdaj se bo državna oblast začela v smislu njihovih predpisov uporabljati. Čim je taka zapoved izdana in razglašena, zadobi splošno veljavo, ki pomeni ravno njeno existenco, ne glede na to, če je njeno učinkovanje za enkrat morebiti še odloženo. Zakon kot izraz državne volje torej velja, čim je pravilno razglašen in od te veljave je treba strogo ločiti njegovo učinkovanje, njegovo obvezno moč, t. j. uporabljanje državne oblasti po njegovih predpisih.¹⁵ Poleg tega

¹⁴ V tem oziru je poučna Uredba z dne 4. VI. 1957 o uvajanju v obvezno moč zakona o izvršbi in zavarovanju. V čl. 6 in 10 navaja izrečno predpise specialnih zakonov, ki ostanejo v veljavi, čeprav dobi ip. obvezno moč. Pri tem ne našteva samo določb zakonov, razglašanih pred ip. temveč tudi določbe zakonov, razglašanih za njim (čl. 6, t. 8, 14—22, čl. 10, t. 2), očitno zato, da ne bi bilo glede poslednjih kakšnih dvomov.

¹⁵ Vulgarni pojem veljave je istoveten s pojmom obvezne moči, ker je gotovo na njej praktični poudarek. Iz zenačevanja vulgarnega pomena veljave s pravnoteoretičnim pojmom veljave kot existencije pravnega pravila pa nastanejo pri obravnavanem vprašanju težave. — Podoba je, da je jugoslovanskemu zakonodavcu do neke mere lebdela pred očmi razlika med veljavo kot existenco zakona in med njegovo obvezno močjo. Na koncu vsakega zakona namreč najdemo formulo „zakon stopi v veljavo“ in „zakon dobi obvezno moč“, kar se glasi v avtentičnem srbskem besedilu „zakon stupa u život“ ter „zakon dobija obaveznu snagu“. Jurkovič je sicer v članku „Zakon stopi v veljavo“, Slov. Pravniki 1950, str. 258 ss. prišel do zaključka, da je ta formula pravno brez pomena, da je samo prazna beseda, ki ugotavlja, da je zakon gotov. Veže se brez kakšne doslednosti zdaj na trenutek kraljevega podpisa, zdaj na trenutek razglasitve, zdaj zopet na trenutek, ležeč za dnem razglasitve, ko dobi zakon obvezno moč. Če pa bolje pogledamo na uporabljanje te formule, vidimo, da se samo izjemoma veže na trenutek, ki je šele po razglasitvi določen za pričetek zakonove obvezne moči. Primer, ki ga je Jurkovič glede tega navajal, je zakon, ki uveljavlja za državnopravno področje neko med-

je zakon, čim je razglašen, obvezno merilo za ravnanje tistih, na katere se obrača, v primeru vakacijske dobe sicer resda še ne v neposredni sedanosti, temveč šele za prihodnost, vendar se s tem na njegovem bistvu nič ne spremeni.¹⁶ On velja v tem primeru kot državna zapoved za prihodnost, zaradi česar učinkovalna enotnost državne oblasti in pravnega reda v sedanosti nič ne trpi. Vendar je vsaka zapoved, tudi tista preračunana na učinkovanje v oddaljenejši prihodnosti, izdana raz vidik potreb in smotnosti, kakor se kažejo za tisti bodoči čas v trenutku njene izdaje. Zato je treba smatrati, da vsaka kasnejša zapoved, ki bi taki zapovedi nasprotovala, pomeni načeloma njeno odpravo odnosno spremembo, tudi če je druga zapoved preračunana na takojšnje učinkovanje. V njej je namreč treba videti novo presojno potrebo in smotnosti, ki velja po načelu časovne nepretrganosti državne volje in pravnega reda vse dotlej, dokler nje same ne odpravi ali spremeni še novejša. Nasprotno stališče je treba zavzeti le tedaj, če se iz vsebine ali namena druge zapovedi more zanesljivo razbrati, da hoče veljati in učinkovati le začasno, dokler ne prične učinkovati starejša, vendar za določen, v prihodnosti ležeč trenutek preračunana zapoved. To je načelo, ki se more razbrati iz enotnosti državne volje, njene oblasti in pravnega reda.

državno pogodbo, torej zakon, katerega veljavnost je navezana na pogoj, da postane poprej dotična meddržavna pogodba sama veljavna na meddržavnopravnem področju. Tak primer pa ni posebno uporaben za splošne zaključke. Pri drugih zakonih, ki jih ustvarja zakonodavčeva volja popolnoma samolastno, ne da bi bila pogojena po meddržavnopravnih obveznostih, in takih zakonov je pretežna večina, se formula „zakon stopi v veljavo“ veže na trenutek kraljevega podpisa ali na dan razglasitve. V obeh primerih je točno ločena pravnoteoretična veljava zakona od njegove obvezne moči. S kraljevim podpisom, ki predstavlja sankcijo, je zakon gotov, nakar je po jugoslovanski ustavni praksi takoj sledila promulgacija v obliki kraljevega ukaza, ki je zopet nosil kraljev podpis (Jovanović *Sl. Ustavno pravo kraljevine SHS*, str. 235). Tako je torej s kraljevim podpisom v resnici zakon dobil veljavo, samostojno eksistenco vsaj nasproti zakonodajnim organom. A tudi razglasitev kot pogoj zakonove splošne veljavnosti je bila s kraljevim podpisom že odrejena in se je morala čimprej opraviti (gl. op. 9). Posebne praktične razlike torej ni, če se veže formula „zakon stopi v veljavo“ na trenutek kraljevega podpisa ali na dan razglasitve zakona. Nastop obvezne moči je pa moral biti vedno posebno odrejen, sicer so veljale ustrezne ustavne določbe.

¹⁶ Značilno je, da imajo vsi naši zakoni, katerih vakacijska doba je bila poblizje določena šele s posebnimi uvodnimi predpisi, klavzulo običajnega zakonskega povelja; namreč da se jim morajo vsi, na katere se obračajo, pokoravati, čim so razglašeni.

Iz navedenega slede torej ti-le zaključki o učinku vakacijske dobe na časovno veljavo pravnih pravil:

1. *Strogo je treba ločiti pojem veljave eksistence pravnega pravila od pojma njegove učinkovitosti, obvezne moči.*

2. *Veljava se računa po dnevu razglasitve pravnega pravila, obvezna moč po posebno določenem dnevu, ki lahko sovpade z dnevom razglasitve, ki pa v primeru vakacijske dobe nastopi šele z dnevom njenega preteka.*

3. *Vakacijska doba zakona ima načeloma za posledico odlog derogatornega učinka samo glede na nasprotna zakonska pravila, nastala pred dnevom njegove razglasitve.*

4. *Kasneje razglašeni zakon, čeprav zadobi poprej obvezno moč, načeloma derogira že prej razglašeni, vendar zaradi vakacijske dobe še ne v obvezno moč stopivši zakon po splošnem načelu lex posterior derogat legi priori.*

5. *Nasprotni učinek vakacijske dobe mora biti utemeljen bodisi v izrečni zakonodavčevi odločbi ali v njegovi zanesljivo spoznavni nameri.*

6. *Ista pravila prihajajo v poštev glede na časovno veljavnost uredb med seboj kot enakovrstnih in enakovrednih pravnih pravil.*

7. *Veljavnost uredb v odnosu do zakonov se ravna po načelu hierarhične nadrejenosti v obvezno moč stopivših zakonov nasproti uredbam.*

Osnovne določbe v zasebnopravnih kodifikacijah.

Dr. Nikolaj Koritnik.

1. Pravni odnosi se urejajo s pravili splošnega značaja in pravili posebnega značaja. Prva vsebujejo določbe, nanašajoče se na vsa pravna razmerja, ki jih urejajo pravila posebnega značaja. V zakonikih civilnega prava urejajo splošne določbe pravne vire in uporabo zakona ter splošna vprašanja o osebah, stvareh, pravnih poslih, rokih in terminih, zastaranju, uveljavljanju pravic in zavarovanjih.

Vsebinsko so pravila splošnega značaja bodisi tehnična, ako prinašajo določbe strogo pravnotehnične narave, bodisi programska, kadar skušajo dati vsemu pravnemu redu določeno pravnofilozofsko ali državopolitično obeležje. S temi se hočemo v naslednjem podrobneje baviti.

2. Vse kodifikacijske zamisli, ki so nastale na pobudo ideologij naše dobe, se skladajo v prizadevanju, da pridejo